

МІСЦЕ І РОЛЬ СЛІДЧОГО СУДДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Ковбас Ігор Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного права юридичного факультету,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Коваль Микола Васильович

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та митної безпеки,
Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна*

Розглядаючи питання щодо місця і ролі «слідчого судді» як інституції в досудовому кримінальному процесуальному провадженні в Україні слід, на нашу думку, акцентувати увагу на сутність самого терміну «слідчий суддя» та його внесення у національний правовий обхід. Цей термін є не зовсім притаманним національному праву.

Як зазначають дослідники кримінальної процесуальної тематики у кримінальному процесуальному законодавстві європейських держав, а також держав СНД по різному визначається суб'єкт, який уповноважений здійснювати контрольні функції на досудовому кримінальному провадженні. Зокрема зазначається, що посада «слідчого судді» існує в КПК Латвії та Італії. У кримінальному процесуальному законодавстві Франції функціонують і слідчі судді, а також судді по свободах в Республіка Молдова та у КПК Литовської Республіки закріплено статус судді досудового провадження, у Німеччині судові повноваження при проведенні дізнання покладаються на суддю – дізнавача. У деяких державах навіть є тенденції щодо недоцільності виокремлення слідчого судді як спеціального суб'єкта, оскільки ці функції має здійснювати будь-який суддя, якому на розгляд в загальному порядку надходять відповідні клопотання чи скарги, розгляд яких на даний час віднесений до компетенції слідчого судді [1].

В національному кримінальному процесуальному законодавстві «слідчий суддя» – це суддя який, як правило, є суддею, першої судової інстанції, що здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод

і законних інтересів людини і громадянина під час досудового слідства. Згідно визначеного Українським законодавцем поняття, а це пункт 18, стаття 3 Кримінального процесуального кодексу України, «слідчий суддя» це – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів осіб у кримінальному провадженні на етапи досудового слідства та у випадку, передбаченому статтею 247 КПК України це є – голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду.

Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду, Так, згідно Перехідних положень Кримінального процесуального кодексу України, слідчий суддя обирається загальними зборами суддів відповідного суду. У випадку, якщо слідчий суддя не був обраний загальними зборами суддів, його функції виконує найстарший за віком суддя відповідного суду. Що торкається питань, щодо отримання статусу слідчого суддю в апеляційному суді Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, а також міст Київ та Севастополя, коли виникають питання щодо обов'язку розгляду клопотань стосовно надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то обов'язки слідчого судді апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міста Києва та Севастополя виконує голова відповідного апеляційного суду, або за його визначенням інший суддя цього суду [1].

Що торкається функції слідчого судді, то ці посадові особи здійснюють:

а) розгляд питань, які стосуються застосування, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження (у тому числі й запобіжних заходів);

б) нагляд за дотриманням законності в питаннях про затримання особи та утримування її під вартою;

в) надання дозволів на вчинення окремих слідчих (розшукових) дій в ході досудового розслідування;

г) розгляд скарг на рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування;

д) вирішення питань щодо поміщення неповнолітнього у приймальник-розподільник та щодо направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи.

Основні повноваження слідчого судді (згідно з КПК України) це:

– **санкціонування** слідчих дій, розгляд клопотань про проведення обшуків, тимчасового доступу до речей і документів, арешту майна;

– **застосування** запобіжних заходів: обрання, зміна або скасування запобіжних заходів (тримання під вартою, домашній арешт, застава тощо);

– **судовий контроль**, розгляд скарг на бездіяльність, рішення або дії слідчого чи прокурора, включаючи скарги на закриття провадження або відмову у відкритті справи;

– **захист прав людини**, розгляд клопотань про затримання осіб, забезпечення права на захист, скарги на незаконне затримання;

– **санкціонування** негласних слідчих (розшукових) дій, розгляд клопотань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідчий суддя не вправі самостійно здійснювати розслідування, але його санкція є обов'язковою тоді коли питання торкаються обмежена конституційних прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Один з найбільших позитивних аспектів Кримінального процесуального кодексу України 2012 року це – істотне розширення судового контролю за органами та службовими особами у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя на стадії досудового слідства стає ключовою фігурою у кримінальному процесі, оскільки багато питань, які раніш діючим КПК України 1960 року були віднесені до компетенції прокурора та слідчого. На даний час слідчий суддя вирішуватиме, як неупереджена особа у присутності сторін, із забезпеченням у певних випадках права на оскарження прийнятого рішення.

В науковій літературі значна увага приділяється визначенню повноважень слідчого судді. Так, на думку Н. Рогатинської слід виділити три групи повноважень слідчого судді, зокрема це: 1) повноваження щодо застосування заходів процесуального примусу на досудовому розслідуванні; 2) повноваження слідчого судді під час розгляду скарг на дії і рішення особи, що здійснює дізнання, слідчого чи прокурора; 3) повноваження слідчого судді під час проведення слідчих дій, що обмежують конституційні права громадян [3, с. 286]. Н. Сиза пропонує скомпонувати повноваження слідчого судді в обсязі п'яти груп залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законодавством до компетенції слідчого судді, це: 1) вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) санкціонування проведення слідчих (розшукових) дій; 3) розгляд клопотань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) про розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) а також вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду [4]. С. Нагачевський пропонує класифікувати повноваження слідчого судді

за предметним критерієм на шість груп: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи (ч. 2 ст. 166, ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 5 ст. 240 КПК та ін.); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінального процесуального примусу; 3) повноваження зі здійснення судового контролю (у вузькому значенні); 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом; 6) допоміжні повноваження [5]. Як бачимо, класифікації повноважень слідчого судді є досить різноманітними, і кожна заслуговує на увагу. Слід також зазначити, що, реалізуючи свої повноваження, слідчий суддя приймає конкретні процесуальні рішення, яким притаманні ознаки характерні владнозобов'язуючим актам.

На думку Я.О. Леон, особа, яка претендує на посаду слідчого судді, повинна мати принаймні два роки стажу роботи за спеціальністю із досвідом розгляду кримінальних справ, має бути ознайомлена з міжнародними стандартами прав та свобод людини і практикою Європейського суду з прав людини. Така особа повинна володіти моральними і діловими якостями, що відповідають таким критеріям, як оперативність, неупередженість, принциповість та професійність у прийнятті рішень у кримінальних справах. Вище зазначені вимоги до слідчого судді мають бути встановлені на законодавчому рівні шляхом внесення змін та доповнень до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Водночас науковець пропонує розробити підзаконний нормативно-правовий акт – Положення про слідчого суддю, в якому передбачити порядок відбору кандидатів для обрання на посаду слідчого судді, встановити вимоги до таких осіб та регламентувати процедура реалізації повноважень слідчого судді на стадії досудового розслідування. Всі зазначені моменти повинні бути чітко визначені [6, с. 163.]

В якості заключення слід зазначити, що слідчий суддя фактично у кримінальному провадженні є гарантом дотримання і захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваних і обвинувачених осіб.

Введення інституту слідчого судді у кримінальний процес полягає в тому, що він не належить до системи правоохоронних органів, які безпосередньо проводять розслідування. Слідчий суддя є об'єктивною і незалежною, неупередженою фігурою, яка безпосередньо не проводять розслідування, але він є об'єктивною і незалежною, неупередженою фігурою, яка може приймати самостійні рішення.

Література:

1. Офіційний вебпортал «Судова влада України» URL: https://www.google.com/search?q=%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%D0%B2%D0%B5%D0%B1%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB+%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0+%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0+%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8&sca_esv=af156264804c4707&hl=uk&sx
2. Кримінальний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Рогатинська Н. З. Слідчий суддя: постановка та дослідження проблеми в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 1–2. С. 284–287.
4. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 2(6).
5. Нагачевський С. В. Функції слідчого судді під час здійснення досудового розслідування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 301–310.
6. Леон Я. О. Функції слідчого судді у кримінальному процесі. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 159–163.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-33>

СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оніщик Юрій Віталійович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного та публічного права,
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна*

Законом України від 14.04.2022 р. № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» ч. 1 ст. 335 Кримінального процесуального кодексу України викладено в новій редакції, згідно якої у разі якщо обвинувачений був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, суд зупиняє судове